

формування економіки знань; науково-практичні підходи до державної інноваційно-технологічної політики щодо формування економіки знань; роль та особливості освіти в інформаційному суспільстві й економіці знань; розвиток нових інститутів на основі інформаційно-комунікаційних технологій в економіці знань; інтеграція освіти, науки та виробництва в аграрній сфері.

У четвертому розділі знайшли своє відображення такі питання: системно-структурний аналіз національної економіки й аграрної сфери у вимірі економіки знань; аналіз науково-інноваційної складової економіки знань в аграрному виробництві; діагностика стану виробничо-технологічної, інформаційно-знаннєвої та еколого-соціальної складової економіки знань аграрної сфери.

Підводячи підсумки можна стверджувати, що в даній монографії зроблено спробу

узагальнення й систематизації теоретичних і практичних поглядів щодо формування економіки знань в аграрній сфері України.

Практична значущість даного дослідження полягає в розроблених моделях та запропонованих рекомендаціях щодо формування економіки знань в аграрній сфері України, зокрема у формуванні структурної схеми моделі інтелектуально-креативної парадигми економіки знань як екосистеми соціальної держави.

У цілому монографія Л.Ю. Мельник справляє враження своєчасної й глибокої наукової праці, яка характеризується логічністю побудови, доступним для сприйняття викладенням матеріалу, корисністю для державних службовців, науковців, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів і всіх тих, кого цікавлять проблеми формування економіки знань в аграрній сфері України.

*П.Т. САБЛУК, доктор економічних наук, професор,
академік НААН, заслужений діяч науки і техніки України*

*

Наукові основи розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки

Зміна інституціонального середовища розвитку аграрного сектора, прояви продовольчої кризи, а також загострення екологічних і соціальних проблем вимагають перегляду магістральних напрямів аграрної політики.

Ринкова економіка надає нового змісту інтеграційним відносинам в аграрному секторі. Прискорена капіталізація сільського господарства зумовила появу нових для вітчизняних умов господарювання вертикально інтегрованих структур – агрохолдингів, які формують корпоративний сектор, визначають темпи галузевого економічного зростання та представляють країну на міжнародних товарних і фінансових ринках.

Трактування концептуальних засад розвитку інтеграції потребує системного аналізу інституціональних чинників та обґрунтування теоретико-методологічних основ їх становлення й розвитку. Специфічною особливістю інтегрованих суб'єктів господарювання є здатність генерувати надприбутки

на основі синергетичних і рентних ефектів, запроваджувати у виробництво інноваційні методи господарювання, що ґрунтуються на ланцюгах створення додаткової вартості.

У сучасних умовах місією агропродовольчого сектора має бути не тільки гарантування продовольчої безпеки держави, а й створення належного економічного підґрунтя для підвищення добробуту сільських жителів і розвитку села. Засобами реалізації цих цілей є концентрація та спеціалізація агропромислового виробництва з використанням механізмів інтеграції й квазіінтеграційних форм просторового розвитку, в основу яких покладено відносини спільної діяльності та корпоратизації. Тому монографію А. О. Гуторова¹, що присвячена розробленню моделі залучення усіх форм господарювання до інтеграційних відносин в аграрно-

¹ Гуторов А.О. Розвиток інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки : моногр. / А.О. Гуторов. – К. : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2016. – 484 с.

му секторі економіки, оцінюванню їх сформованості, визначенню найпрогресивніших форм реалізації інтеграційних відносин у контексті забезпечення сталого розвитку національної економіки, слід визнати актуально й такою, що має наукове та практичне значення.

Рецензована монографія структурно складається з передмови, чотирьох розділів, післямови, бібліографічного списку й додатків. Перший розділ «Теоретичні основи розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки» присвячено формуванню сучасної парадигми інтеграційних відносин, визначенню сутності та різновидів інтеграції, типології форм реалізації інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки, а також методологічним засадам ренти і рентоорієнтованої поведінки інтегрованих суб'єктів господарювання в системі інтеграційних відносин.

У другому розділі «Методологічний базис розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки» визначені принципи, закони й закономірності формування та реалізації інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки, обґрунтовано теоретико-методологічні засади й моделі квазі-інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки, наведено методи оцінювання рівня інтеграції та розмірності інтегрованих суб'єктів господарювання.

У третьому розділі «Системний потенціал розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки» розкрито сутність інтеграційних відносин як чинника економічного зростання в аграрному секторі економіки, наведено авторські розробки щодо формування інституційної платформи інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного сектора економіки під впливом економічної інтеграції, досліджено неоіндустріальну парадигму сталого розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки. До того ж ґрунтовно проаналізовано механізми залучення інвестицій інтегрованими суб'єктами господарювання на міжнародних фондових ринках, від міжнародних банківських і фінансових інституцій, досліджено роль експортних кредитних агентств у проектному інвестуванні корпоративних структур аграрного сектора економіки.

Четвертий розділ «Стратегічні напрями розвитку і регулювання інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки» присвячений розробці концептуальних засад розвитку продуктивних інтеграційних відносин, формуванню рентної політики як механізму регулювання інтеграційних відносин, розвитку організаційно-економічних засад залучення господарств населення до інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки, а також формуванню ефективності та нормативно-правового забезпечення виробничої контрактності в аграрному секторі економіки.

На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує розроблена концептуальна модель розвитку аграрного сектора економіки на засадах інтеграції й неоіндустріалізації, а також механізми стратегічного управління системою інтеграційних відносин на основі мультиплікаторів доданої вартості та аналізу міжгалузевих балансів. У монографії визначено основні форми реалізації інтеграційних відносин за централізованою й децентралізованою моделями сталого неоіндустріального розвитку аграрного сектора економіки, коли інтегровані суб'єкти господарювання і просторові інтегровані структури становитимуть полюси зростання, полюси конкурентоспроможності й полюси інтеграції. При цьому виборі раціональної форми територіальної організації інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки має передувати системний аналіз генези та стану галузевого й територіального розвитку. В роботі обґрунтовано доцільність розвитку аграрних кластерів трьох типів: територіально-виробничі, вільні економічні зони на селі, а також класичні кластери і субкластери транснаціональних корпорацій.

Наукове значення має розроблений та обґрунтований автором програмний комплекс, що дає змогу на основі фактичних статистичних даних визначати параметри прихованої періодичності економічних процесів і процесних фаз відтворення, відтак прогнозуючи динаміку інтеграції й дезінтеграції на національному та галузевому рівнях.

Цікавими і водночас актуальними є пропозиції автора щодо формування й реалізації новітньої рентної політики як механізму регулювання надмірної корпоратизації аграрного сектора економіки, соціалізації еконо-

мічних відносин, вилучення надходів на користь сільських громад. До того ж рентне оподаткування дає змогу протидіяти впливу капіталу за кордон, ухилення від сплати податку на прибуток, інших платежів, що особливо своєчасно в умовах дефіциту бюджету України.

У книзі розглядаються умови ефективного розвитку господарств населення і малих фермерських господарств через залучення їх до інтеграційних відносин із сільськогосподарськими та переробними підприємствами. Зважаючи на багаторічний світовий і вітчизняний досвід, розв'язання проблем підвищення ефективності й сталості господарств населення автор вбачає в їхньому техніко-технологічному переоснащенні, проведенні комплексу просвітницьких і дорадчих заходів на селі, створенні умов для відновлення й налагодження нових інтеграційних зв'язків та відносин. До того ж дослідником були узагальнені моделі реалізації інтеграційних відносин за їхньою участю: кооперативна, кооперативно-інтегрована, міні-кластерна, внутрішньогосподарського підприємства та виробничої контрактації; розроблено структурні моделі виробничої контрактації. Завдяки аналізу дихотомії економічних і соціальних інтересів суб'єктів господарювання на селі в монографії визначено позитивні й негативні риси виробничої контрактації, розроблено основні концептуальні схеми її реалізації залежно від форми власності учасників контрактних відносин.

Автором встановлено, що колізії у цивільному і господарському праві, а також відсутність спеціальних нормативно-правових актів в Україні гальмують розвиток виробничої контрактації. Для вирішення цих проблем ним розроблено проект Положення про виробничу контрактацію сільськогосподарської продукції, проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного, Господарського й Податкового кодексів України», а також проект постанови Кабінету Мініст-

рів України про затвердження названого Положення і внесення змін до форм державних статистичних спостережень для організації належного контролю й наукового супроводу розвитку виробничої контрактації на селі.

Позитивно оцінюючи високий науковий рівень монографії, варто вказати на дискусійні моменти та положення, що залишилися поза увагою автора. Так, у дослідженні потрібно було б більше уваги приділити особливостям внутрішньої організаційної будови інтегрованих суб'єктів господарювання, тому що від них залежить також ефективність розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки загалом. Потребують доопрацювання механізми вибору стратегій інтеграції підприємствами аграрного сектора економіки та пов'язаних із ним галузей, обґрунтування раціональних розмірів і кількості інтегрованих суб'єктів господарювання в системі гарантування економічної та продовольчої безпеки України. На більшу увагу також заслуговують механізми розвитку кластерних і квазікластерних та кооперативних структур, новітні форми мережевої організації агропромислового виробництва тощо.

У цілому рецензована монографія А.О. Гуторова є ґрунтовною науковою працею, що за всіма ознаками виконана автором самостійно й містить оригінальні підходи до розв'язання проблем розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки. Висновки логічно випливають з глибокого та детального аналізу досліджуваних явищ, виконані за допомогою сучасного наукового інструментарію, є достовірними й прийнятними на теоретичному та практичному рівнях. Книга може бути рекомендована широкому колу читачів і дослідників, зокрема вченим-фахівцям, керівникам та спеціалістам інтегрованих суб'єктів господарювання, працівникам органів державної влади, викладачам, здобувачам наукових ступенів.

***П.М. МАКАРЕНКО, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри економіки підприємства
Полтавська державна аграрна академія***

* * *